Margo REJMER

București
Praf şi sânge

Traducere de Luiza Săvescu

POLIROM
2016

Traducerea acestei cărți a fost finanțată de Institutul Książki – Programul de Traduceri © POLAND

Margo Rejmer, *Bukareszt. Kurz i krew*

Bukareszt © by Margo Rejmer, 2013.
All rights reserved.
Published by arrangement with Wydawnictwo Czarne, Poland

© 2014, 2016 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Andrei Pandele

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

REJMER, MARGO

București: praf și sânge / Margo Rejmer; trad. de Luiza Săvescu. – Iași: Polirom, 2016

ISBN print: 978-973-46-5027-9
ISBN ePub: 978-973-46-4710-1
ISBN PDF: 978-973-46-4711-8

I. Săvescu, Luiza (trad.)

94(498)

Printed in ROMANIA

Cuprins

Praf și sânge 5

Comunismul. Aur și noroi 13
- Basm românesc 15
- Tăcută e noaptea 21
- Securea și progresul 33
- Picătura și marea 36
- Aur și noroi 44
- Baladă despre cei care l-au iubit pe meșter 55
- Cavoul dumnezeului românesc 60
- Leagăne și sicrie 77
- Sfârșit de copilărie în România 95
- *Revoluție?* Dramă în cinci acte 102
- După douăzeci și patru de ani 114

Între cele două războaie. Ochi și tăiș 123

Contemporaneitatea. Orient și nebunie 145
- *Miorița* 147
- Romanul dac 155
- Ferestre oarbe 161
- Orașul câinilor 167
- Bucureștiul se sufocă 177
- Infernul 185
- Puțin Orient, puțină nebunie 191
- Arta dispare din lada de gunoi 199
- Voi muri ca o piatră 209
- Sfinți pe gheață 224
- Cel mai vesel capăt de lume 230
- Pretutindeni, nicăieri 235

Farmecele au fost făcute 242
Sicriele de pe strada Lizeanu. 248
Dulce și amar 252

Mulțumiri 255
Nota editorului polonez 257

Al doilea instantaneu

Duminică, pe Calea Victoriei, tumultul mulțimii elegante și un șir nesfârșit de limuzine. Strada, îngustă ca un esofag – dar ce contează, e toată societatea parfumată, se împing unii pe alții ca să privească, să salute, să arunce priviri, să facă semne cu capul, să arate un picioruș. Și să mergem, dar desigur, sărut-mânușițele, și aici, și aici, și acolo, și în blănuri, și cu coafuri, cu paiete, în brocarturi, cu șaluri, pălării, cu baston, de mână cu ce are farmec, cu tafta și briantină, ah, cum sunt toți așa de, dar atât de! Și așa, să treci pe acea și această Cale a Victoriei de atâtea ori întreruptă, ușor legănată, cu o arhitectură elegantă, robustă, de un alb imaculat, cu linii simple și curate, printre magazine în care găsești țesături din Franța, dulciuri din Turcia, lăneturi din Anglia și pantofi din Italia, ah! Unde sunt fast, eleganță și risipă și un așa salt în acest lux, o participare grațioasă la lumea bună.

Frumos e Bucureștiul acesta, un pic elegant, ușor amuzant, pe la margini semănând cu un ulcer, dar în centru bine pomădat. Noaptea strălucește cu briliante de lumini și face cu ochiul prin neoanele care pulsează și scânteiază pe caldarâmul ud, iar pe străzi plutește în aer ecoul ritmat de jazz răzbătând din localuri. La filarmonică, în Ateneul Român, strălucirea candelabrelor de cristal se reflectă în colierele femeilor, în jur roșu și auriu, eleganță și fericire, cei sătui îi salută pe cei mari, cei mari se înclină în fața celor sătui.

Spoiala merge mână-n mână cu excesul. Feminitatea este aici luxuriantă, masculinitatea – risipitoare. România se îmbogățește din comerțul

cu ţiţei, banii se revarsă prin oraş ca delta unui fluviu, transformă unele terenuri în zone mlăştinoase, cu adevărat parazitare. Luxul este nemăsurat şi răpitor şi face totul pentru a fi vizibil.

De aceea Calea Victoriei se transformă într-un loc de paradă, lojele teatrelor într-un panoptic, mesele restaurantelor în estrade. Hotelul Athénée Palace din inima Bucureştiului, cu o faţadă pe colţ terminată cu un fronton bombastic, devine un loc de întâlnire şi un incubator al bârfelor. Când a venit al doilea război mondial, interioarele din marmură şi aur au devenit o scenă pentru spioni şi ofiţeri, nazişti şi aliaţi, conspiratori, vânători de aventuri şi întreprinzători clandestini care-şi înmuiau degetele în ţiţei. În anii comunismului s-a transformat într-o maşină sofisticată de cules date. Microfoanele de sub paturi înregistrau toate şoaptele şi oftaturile ieşite din gura fetiţelor plasate. Cu excepţia câtorva oaspeţi, fiecare îşi avea aici un întreg teatru: figuranţi în restaurantul hotelului, personaje în planul al treilea dezmierdându-se în paturi, planul secund cu chelnerii, barmanii şi cameristele înarmate cu pămătufuri de şters praful şi aparate foto, precum şi, în rolul principal, un oaspete mai mult sau mai puţin conştient de asta. De preferinţă cu o eroină alături, care să-i murmure ceva, o prostituată.

De deplasarea discurilor din istorica coloană vertebrală a oraşului s-au ocupat în principal arhitecţii francezi, lor le datorează Calea Victoriei aura pariziană, uşor învechită. Dar ce contează, Bucureştiul poate să tragă cât vrea cu ochiul spre Paris, că oricum şi-a păstrat unicitatea lui hidoasă, haotismul balcanic, stridenţa firmelor, trândăvia spaţialităţii. Calea Victoriei e Parisul, dar un Paris care se clatină şi care e dezarticulat, dezordonat şi inegal. Bucureştiul e un Paris

răsturnat, întors cu picioarele-n sus și dând din ele vesel în aer, un Paris prin care a trecut un taifun.

E plăcut să te plimbi prin el, să-l admiri, să respiri aer curat. Să mergi pe șoseaua Kiseleff, plină de calești, doamne cu umbreluță, domni cu baston. Pe-acolo poți să treci, să zicem, într-o seară de noiembrie. Să te îndrepți spre parc. Să scoți un pistol. Să atingi cu țeava tâmpla. Să apeși pe trăgaci.

Nu se știe de ce tocmai un așa plan de plimbare și-a făcut scriitorul român Urmuz, precursor al suprarealismului. Se știe, în schimb, că în orașul a cărui dominantă este haosul, în țara a cărei istorie este o lungă listă de paradoxuri, s-a născut avangarda care a cucerit Europa. În povestirea *Pâlnia și Stamate*, Urmuz descrie „un apartament bine aerisit": „salonul somptuos (...). O masă fără picioare, la mijloc, bazată pe calcule și probabilități, suportă un vas ce conține esența eternă a «lucrului în sine», un cățel de usturoi, o statuetă ce reprezintă un popă (ardelenesc) ținând în mână o sintaxă și... 20 de bani bacșiș...". Începerea asta mă duce cumva cu gândul la România.

Se pare că termenul „dada" a fost ales de către poetul român Tristan Tzara. Trebuia să semnifice ceea ce este prereflexiv, primitiv, infantil. Tzara s-a concentrat asupra distrugerii limbii, împingerii cuvintelor și sensurilor până la limitele absurdului. Românii sunt cei care au inspirat dadaismul, curent artistic care proclama colapsul definitiv al sistemelor. Eugen Ionescu a creat teatrul absurdului. Constantin Brâncuși a dat Europei lucrul după care tânjea – întoarcerea în sânul artei.

Secole la rând, istoria românească s-a hrănit cu paradoxul și absurdul, fatalismul și grotescul,

a fost o linie de multe ori frântă, iar succesele principatelor au depins de personalitatea domnitorilor şi de câtă neatârnare reuşeau să negocieze cu turcii. Preluarea puterii de către Carol I de Hohenzollern la jumătatea secolului al XIX-lea a reprezentat pentru români începutul unei noi ere. În sfârşit apărea cineva care nu avea să fie un vizionar, ci un funcţionar scrupulos cu misiunea de a ţine în frâu haosul.

România se menţinea în picioare câtă vreme regii erau oameni echilibraţi şi disciplinaţi. Dar, după moartea lui Ferdinand I, în 1927, puterea îi revine nepotului său în vârstă de şase ani, Mihai I, întrucât tatăl, Carol al II-lea, se distrează în braţele Magdei Lupescu.

Al treilea instantaneu

Despre Carol al II-lea o să-l punem să vorbească întâi pe istoricul Hugh Seton-Watson: „Aparent sclipitor, în realitate ignorant, înzestrat cu o energie extraordinară şi cu sete de putere, adept al demagogiei, al discursurilor melodramatice şi bombastice, a vrut cu orice preţ să fie un Om Mare, Eliberatorul şi Reînsufleţitorul ţării sale. În timpul celor zece ani de activitate a îmbinat metodele uşor teroriste ale *ducelui* cu corupţia şi intriga balcanice verificate".

Carol al II-lea era un personaj pitoresc; din perspectiva scriitorului se schimbă precum curcubeul, din perspectiva poporului român poate fi descris în tonuri sordide. Lipsit de principii, fără scrupule, fără inhibiţii, cu mari ambiţii. Când în România face ravagii primul război mondial, Carol al II-lea, pe atunci ofiţer, spală putina

din cazarmă împreună cu iubita, fiica unui general român, Ioana Zizi Lambrino. Se întoarce, divorțează și se însoară în mod respectabil, de această dată cu Elena, principesă a Greciei și Danemarcei, care îi va naște un fiu, pe Mihai. Iar apoi, la una dintre recepțiile regale, apare ea, evreica Elena Lupescu, zisă Magda. Cu părul roșu ca focul, pielea albă, ochii verzi. Vicleană, libertină și impertinentă, reflexia în oglindă a regelui.

Regina Elena și Magda erau precum apa și focul. Prima, modestă, cumpănită și tăcută, pare în fotografii nesigură, aproape pierdută. Cealaltă, arogantă și dură, bună de gură, slobodă până la vulgaritate. Știa să înjure, iar până să-i fie prezentată regelui avusese multe povești de amor și se confrunta cu perspectiva unui divorț de soțul ofițer, peste măsură de răbdător. Într-una dintre fotografii, la masă cu regele Carol al II-lea, Magda Lupescu zâmbește triumfător, cu gura întredeschisă, iar pe fața ei se citesc forța și cochetăria. Se spunea că atunci când mergea, legănându-și șoldurile, avea o expresie de parcă i-ar fi făcut o onoare pământului pe care pășea.

Pentru ea regele și-a pierdut și restul de rațiune, din care și-așa nu avea prea multă. Nimic mai simplu decât să renunțe la coroană pentru a fi cu iubita. Românii intrau în pământ de rușine. Că regele fuge cu o femeie cu o conduită atât de discutabilă – asta era ceva cu care te puteai obișnui. Dar să fugă cu o evreică!

După câțiva ani, Carol, regretând, se întoarce și promite să se îndrepte, dacă primește coroana înapoi. Miniștrii așteaptă ca regele să anuleze divorțul de Elena și ca Magda Lupescu să fie uitată. Carol se căiește, așa cum se așteaptă de la el, iar în 1930 ocupă tronul ca un vrednic conducător, după care își angajează iubita pe

post de cameristă. Elena își face bagajele și pleacă la Florența.

Regina Maria, mama regelui Carol al II-lea, de origine britanică, nu poate decât să-și frângă mâinile. Ea, care se pronunțase pentru intrarea României în primul război mondial; ea, care devenise renumită prin curaj, lucrând ca infirmieră pe front; ea, care negociase tratatele de pace ce confirmau dobândirea teritoriilor românești, acea lungă listă a cadourilor-minune, poate acum doar să privească de la depărtare extravaganțele fiului, pentru că acesta îi interzice să-și exprime părerea în orice chestiune.

Iar Carol al II-lea își consolidează mitul de „părinte al satului și țăranilor" și de „domn al culturii". În același timp, în țară înflorește corupția, iar regele strânge tributul de la cazinouri și cluburi de noapte și pune milioane de dolari în conturi externe. În 1938 suprimă drepturile cetățenești pentru evrei, după care scoate partidele în afara legii și instaurează dictatura.

Carol al II-lea e însetat de putere, glorie și e plin de avânt. Bucureștiul datorează ambițiilor sale câteva clădiri înalte, numite pe atunci zgârie-nori, și minunatul bulevard Brătianu, astăzi Magheru și Bălcescu. În fotografiile lui Nicolae Ionescu, clădirile aflate de-a lungul bulevardului sunt ireal de zvelte și armonioase, simple și regulate, și totodată pline de finețe arhitectonică, cu albul imaculat al tencuielii. Nu amintesc de capitalele europene, ci mai curând de părți din New York sau Buenos Aires. Aceasta este România din visul meu, dragă și imaginată, un mit, în care realitatea se frânge, pentru că nicio măsură nu îl poate egala. Când vine vara, trotuarele înguste de pe bulevardul Magheru se transformă într-o promenadă provizorie, unde pierde-vară se instalează comod pe scaune pliante